

LÆRERVEJLEDNING

til Bent Hallers *Knut og Køter*

INGELISE MOOS OG
KAREN VILHELMOSEN

Lærervejledning til Bent Hallers Knut og Køter

© Ingelise Moos og Karen Vilhelmsen og Høst & Søn/Rosinante&Co,
København 2007

1. udgave, 2. oplag, 2008

Grafisk tilrettelægning og omslag: Mette Plesner

Illustration fra *Knut og Køter*: Cato Thau-Jensen

Produktion: Narayana Press, Gylling

Printed in Denmark 2008

Høst & Søn er et forlag i Rosinante&Co

Købmagergade 62, 4. | Postboks 2252 | 1019 København K

Indhold

5 *Knut og Køter*

6 Der er en mystisk forklaring på alting!

7 Temaerne i *Knut og Køter*

7 Genre – en groteske

9 Komposition

10 Personkarakteristik og synsvinkel

11 Intertekstualitet

12 Litteraturarbejde med *Knut og Køter*

13 Praktisk fremgangsmåde

14 Elevopgaverne – litteraturhæfter og evaluering

15 *Elevopgaver til Knut og Køter*

23 Andre nyere romaner og noveller af Bent Haller

Knut og Køter

Der er en mystisk forklaring på alting!

En fortælling om kampen mellem godt og ondt og om en drengs umulige kærlighed til sin mor. Bent Haller har endnu engang skrevet en børneroman om store følelser, der er oplagt til litteraturundervisning på skolens mellemtrin.

Knut er fem år og går 'kun næsten i skole'. Han er dybt forelsket i Drude, som er hans mor. Faren er sømand, og Knut har derfor Drude helt for sig selv i lange perioder. Selvom Knut kun næsten går i skole, er han en klog dreng, for han lytter til radioen, og fordi afbryderknappen er i stykker, hører han alle udsendelser om debat, kultur og kærlighed. Knut er ikke bare klog, han kan også servere morgen- og aftensmad for sin elskede, og han kan lytte voksent og forstående, når de over middagen taler om morens skænderier på arbejdspladsen. Når Drude slår dynen til side og lader Knut putte sig ind til hendes varme krop, er det, som om tyngdeloven er ophævet.

Men sømanden, Daddy, kommer i vejen for kærligheden, da han bestemmer sig for at gå i land og få arbejde som vicevært. Knut har ikke længere Drude for sig selv, og det er slut med at ligge i dobbeltsengen. Da han ønsker død over sømanden, ser han i samme øjeblik en talende, kæderygende sort hund, der går på to ben. Hunden Køter tilbyder at hjælpe Knut med at fordrive Daddy. Selvom Knut aner, at det er en satan, der frister ham, er han så desperat, at han tager imod tilbuddet.

Køter viser sig for Daddy og tryller, så sømanden bliver skrækslagen og tror, at han har fået landsyge, fordi han ser dansende urtepotter og en talende hund. Han bliver indlagt, og Drude vil skilles. Det viser sig dog, at hun vil skilles, fordi hun er blevet forelsket i en kollega, og Knut er nu lige vidt. Kærligheden er Knuts problem, men kærligheden bliver i romanens slutning også hans redning i form af pigen Synnøve.

Temaerne i *Knut og Køter*

Knut og Køter drejer sig om et klassisk tema: en drengs umulige kærlighed til sin mor. Bent Haller vinkler sin Ødipus-historie, så den opleves af et barn i et nutidigt hverdagsunivers med eksistentielle dilemmaer, som er velkendte for børn: had og kærlighed, kampen mellem det gode og det onde og konflikter mellem børn og voksne. Romanen fortæller om store lidenskaber, fra boblende fryd til sort fortvivelse. I drengen Knut raser de værste og mest forbudte følelser: Han elsker sin mor, og han ønsker død og lemlæstelse over sin far. Romanen drejer sig om, hvad der sker, når man følger sin vrede og afmagt og handler derefter. Knut mister sin sjæl. Ansigtet er sjælens spejl, og han kan ikke længere se sit ansigt i spejlet. Men romanen viser også en vej ud af krisen – det er muligt at sige fra i livet, og når man gør det, opstår der nye muligheder.

Genre – en groteske

Bent Haller eksperimenterer med og sammenblander realisme og vild løssluppen fantastik, hvilket resulterer i en ny genre: en groteske.

Genren groteske defineres her som en fortælling med mærkelige, fantastiske og bizarre hændelser, der i stærkt overdrevet og karkeret form gør grin med alt og alle. Men humoren i den groteske genre har et sigte. Det er livets grundlæggende alvor, der behandles. I en grotesk fortælling optræder det ubevidste eller fremmedgjorte ofte i dyrelignende skikkelser. I *Knut og Køter* materialiserer de forbudte følelser sig fx i hunden Køter.

Med valget af genren opnår Bent Haller en særdeles underholdende crazyhistorie, og samtidig får han lagt afstand til sin hovedpersons

troværdighed. Romanen igennem spiller han på tvivlen hos sin læser, som hele tiden må overveje sandsynligheden af de scener, der udspiller sig. Hvad er et udslag af Knuts livlige fantasi, og hvad sker der i romanens virkelighed? Et tydeligt eksempel på denne spænding mellem fantasi og virkelighed er scenen, hvor Knut har overtalt sin mor til at lade ham smage en tår snaps. Det er afskyeligt, og Knut oplever det som sin egen henrettelse. Det er, som om halsen slår revner på kryds og tværs.

Hans ansigt eksploderede. Øjnene bulede ud, tungen svulmede op og blev på størrelse med en kaskelothval, tænderne smuldrerede, og næseborene forkullede totalt.

Sådan cirka. Side 67.

Sådan cirka – overdrivelsen er afsløret. Knut er både gammelklog, som Daddy siger, og har en livlig fantasi. Han har også et særdeles veludviklet sprog og en refleksionsevne, som nok ikke er helt alderssvarende, og som dermed igen vender op og ned på, hvad der er virkeligt og muligt. Bent Haller leger med genren, så læsningen hele tiden er en balancegang mellem realisme og fantastik. Hunden Køter og dens magiske tryllerier falder naturligvis uden for al realistisk tankegang, men set som en materialisering af et barns dystre tanker er han ikke så usandsynlig. Knuts gengivelser af tankegodset fra radioens P1 er måske også i overkanten af, hvad femårige almindeligvis kan præstere og peger dermed væk fra en sandsynlig virkelighed, men fordi Knut misforstår en del, er han måske alligevel alderssvarende.

Kompositionen

Handlingen udfolder sig kronologisk over romanens 20 kapitler.

Åbningen side 5 præsenterer Knut og hans altomfattende kærlighed.

De sidste fire linjer angiver samtidig romanens plot:

Men der kom noget i vejen.

Desværre.

Kærligheden fik vanskelige kår, og såret kærlighed er lige så farlig som eksplosioner.

Forandringerne i Knuts liv fra den paradisiske tilværelse med Drude over perioden med Daddy til stigende kaosfølelser udgør romanens handling. I den afsluttende fase kommer Knut overens med sig selv og afviser sin dæmon.

Handlingens forløb frem mod konfliktens løsning i slutningen markeres ved nogle **vendepunkter**. Det første vendepunkt indtræder, da Knut formulerer det skæbnesvangre ønske om at slå Daddy ihjel, side 50:

– Selvfølgelig, mumlede han. – Når han er væk for altid, så er Drude min. Jeg slår ham ihjel.

Aldrig så snart havde han truffet denne uhyrlige beslutning, før en mørk skikkelse kom til syne på den anden side afsøen. Det var ikke noget menneske. Det var en hund. En sort hund uden snor og halsbånd. Knut følte på en sær måde, at han havde set den før.

Hunden, som kort efter forvandler sig til et talende menneske, har Knut og læseren ganske rigtigt set to gange tidligere, da dens til-

synekomst varsler konflikten mellem Daddy og Knut, side 32 og side 40.

Næste skred i handlingen sker i kapitlet ”Helvedes kvaler”, da det går op for Knut, at Drude er både ham selv og Daddy utro. Efterfølgende opdager Knut, at hans ansigt ikke mere viser sig for ham i spejlet, side 122:

Pludselig var det, som om alle helvedes kvaler genopstod i et nyt og selvstændigt kapitel under overskriften: HJÆLP.

Knuts dilemma er åbenbaret, og nu må han vælge, om han vil følge Køter.

I romanens **slutning** kommer kærlighedsguden Knut til undsætning. Amor sender, som i romanens åbning, en ny bloddryppende pil, men den nye pil ændrer målet for Knuts kærlighed. Moderbindingen er ophævet, og pigen, Synnøve, kan få solen til at skinne hele natten! Historien er fortalt færdig – åbning og slutning hænger sammen.

Personkarakteristik og synsvinkel

Det kan virke forvirrende på læseren – både voksne og de 9-12-årige – at Knut, som har synsvinklen, ikke er mere end fem år. Han karakteriseres gennem sit gammelkloge og til tider misforståede sprog. Forvirringen går på, om en femårig kan vide så meget om voksenverdenen. Bent Haller dækker sig humoristisk ind ved at lade Knut hente sin store viden om alt fra Stradivarius til voksne kvinders følelsesliv fra radioen, og ironisk nok er Knuts ordforråd tydeligt påvirket af den forhadte sømand, Daddy. Samtidig får forfatteren med sin femårige hovedperson understreget, at børn, selv femårige, har et

udfoldet følelsesliv, der let kan overses af voksne og resultere i en magtkamp, hvor børnene kommer i klemme mellem forældrene. Ved at lægge synsvinklen hos en femårig undgår forfatteren at tale ned til sine barnelæsere på mellemtrinnet. Det er jo ikke dem, han skriver om! De kan derfor roligt, sammen med voksne, forholde sig til, mere sig over eller tage afstand fra de uhyrligheder, som *Knut og Køter* finder på.

Intertekstualitet

Skønlitterære forfattere står på skuldrene af hinanden og lader sig inspirere af hinandens tekster. I særlig grad har litteraturhistoriens store fortællinger inspireret senere forfattere. Bent Haller er en moderne forfatter, som gennem sit forfatterskab har skrevet videre på og omskrevet en lang række tekster af både danske og udenlandske forfattere. I *Mig og Fanden* er det indholdet i H. C. Andersens eventyr *Reisekammeraten*, der afprøves i en moderne sammenhæng, og *Knut og Køter* er skrevet op imod to klassiske fortællinger: Historien om Kong Ødipus, der elsker sin mor og myrder sin far, og historien om Faust, der sælger sin sjæl til Fanden. Disse fortællinger omskriver Haller, så historiernes konflikter kommer i barnehøjde.

Bent Haller opnår en del af den groteske og humoristiske virkning i *Knut og Køter* ved, udover grundfortællingerne, at benytte et mylder af små og store henvisninger til andre tekster. Der optræder i romanen en lang række sange og sproglige formuleringer, som mere eller mindre korrekt indgår i Knuts fortællinger. Der er fx ... *nogle der er blevet borte i blæsten ovre i Amerika*, og *Den sømand han må lide* (side 70), da planen mod Daddy er lagt. Knut reciterer med følsom røst for Drude en af Nina og Frederiks slagere fra 1950'erne: *Lad os flyve til en stjerne*, side 85, og den muntre dans, 'Og så siger vi buggi wuggi', akkompagnerer det sidste afgørende opgør med Køter, side 155.

Litteraturarbejde med *Knut og Køter*

Skolens litteraturundervisning skal fokusere på at lære eleverne om litteraturens egenart. Eleverne skal lære at skønlitteratur er opdigtet og noget, en forfatter har fundet på, også selv om forfatteren har valgt genren realisme. De skal lære, at skønlitteraturen drejer sig om store eksistentielle temaer, fx kærlighed og had, og at forfatteren foretager en række valg, der angår: genre, personer og miljø, komposition, fortælleforhold og sproglige virkemidler. En særlig pointe ved skønlitteraturen er dens dobbelthed. Hvis elever skal have glæde af og udvikle deres fiktionskompetence, dvs. evne til at læse litteratur, skal de lære at skelne mellem tekstens umiddelbare, bogstavelige indhold og det, som er tekstens bagvedliggende indhold. Det, som teksten egentlig drejer sig om.

En dansklærer er forpligtet på Fælles Mål for folkeskolen. I litteraturundervisningen skal elever på mellemtrinnet (3.-6.klasse) bl.a.:

- have viden om sprogets poetiske funktion
- kunne se at litteraturen afspejler den tid, den er blevet til i
- finde udtryk for værdier i tekster
- fortolke, perspektivere og forholde sig til tekster ud fra umiddelbar oplevelse og begyndende analytisk forståelse i samspil med andre
- kende forskellige genrer inden for fiktion
- gøre rede for genre, hovedindhold, kommunikation, komposition, fortælleforhold, fremstillingsform og temaer i tekster i samspil med andre

Litteraturarbejde med *Knut og Køter* vil dels give eleverne indsigt i skønlitteraturens egenart og dels udvikle flere af de færdigheder, som trinmålene indeholder.

Praktisk fremgangsmåde

Litteraturarbejde er en proces med tre faser: FØR, UNDER og EFTER læsningen af teksten. I den første fase skal eleverne forberede sig på læsningen. Vores førstehåndsindtryk af en bog er vigtigt for læseoplevelsen. Samtidig er det en støtte for læseforståelsen, at læseren aktiverer sine forventninger til bogens indhold. Eleverne skal derfor lære at nuancere deres første indtryk af bogen ved at kigge nærmere på for- og bagside, se på indholdsfortegnelsen, og hvis den ikke findes så bladre bogen igennem og læse kapiteloverskrifterne og se eventuelle illustrationer. Kender eleverne andre tekster af forfatteren, og hvornår er bogen er udkommet?

Knut og Køter vil passe til de fleste 3. og 4. klasser. Dansk lærerens oplæsning af de første seks-syv kapitler vil være et godt fælles udgangspunkt for det videre arbejde med romanen. Derefter må dansk læreren ud fra elevernes læsefærdigheder vurdere, om de skal læse videre selv. Nogle elever kan få til opgave at forberede oplæsning af et eller flere kapitler. Det er vigtigt, at alle elever har en samlet oplevelse af romanen, før arbejdet går videre.

Mens de læser, skal de efterhånden lære at blive opmærksomme på tekstens indhold og samtidig holde øje med, hvordan teksten er skrevet.

Når teksten er læst første gang, kan det være nødvendigt at vende tilbage til udvalgte steder i teksten for at analysere dem nærmere. Læseagttagelser og analyse samles til sidst i en fortolkning og eventuelt en perspektivering. Ifølge Fælles Mål skal eleverne kunne perspektivere ved udgangen af 6. klassetrin.

Elevopgaverne

Litteraturhæfter og evaluering

Det er væsentligt i litteraturarbejde, at eleverne fastholder deres indtryk og tanker. Derfor skal eleverne skrive undervejs i arbejdet med *Knut og Køter*. Samtidig kan de skriftlige indtryk og refleksioner bruges som dokumentation og på den måde være en del af evalueringen. Den skriftlige del af litteraturarbejdet kan indgå i elevernes danskHÆFTE, eller den kan samles i et særligt litteraturhæfte. Under alle omstændigheder er det praktisk med et A4-hæfte, hvor der både er god plads til elevernes produkter, og hvor kopier fra læreren kan klistres ind.

■ *Genre og komposition*

På baggrund af elevernes forskellige forslag viser læreren genreblandingen og præsenterer et ny genre – en groteske.

Det kan være praktisk at kopiere kapiteloversigten i elevopgaverne, så eleverne kan skrive vendepunkter direkte på oversigten.

■ *Hovedpersonen*

Eleverne skal gennem opgaverne blive opmærksomme på, at Knut overdriver en del, og at man derfor ikke helt kan stole på ham. Han er kun fem år, men det er en pointe, at han godt kan opfatte sig selv som værende ældre, end læseren opfatter ham, og han misforstår da også en del af det, han har hørt i radioen.

■ *Intertekstualitet*

Det er ikke sikkert, eleverne opdager alle de tekster, som forfatteren henviser til, og det er også i orden. Intertekstualitet som virkemiddel fungerer kun, når teksterne er kendte for læseren. Måske kommer eleverne i tanker om tekster, der ligner *Knut og Køter*, fx tegneserien *Steen og Stoffer*, og de lægger måske mærke til nogle af Knuts sproglige brokker, fx *have alt i posen og resten i en sæk*, side 33. Fra kristendomsundervisningen kan eleverne kende beretningen om Jesus, der fristes af Satan i ørkenen.

Elevoppgaver til *Knut og Køter*

FØR DU LÆSER

Overblik:

INDIVIDUELT

Se kolofonen side 4.

- Hvem har skrevet romanen?
- Hvornår er den skrevet?
- Kender du andre romaner og noveller af forfatteren? Hvilke? Skriv i dit litteraturhæfte.

- Hvordan tror du, bogen er?
Se på for- og bagside.
- Beskriv forsiden. Hvad ser du på billedet, og hvilke farver er der brugt?
Skriv stikord i dit litteraturhæfte.

- Tror du, romanen er spændende, uhyggelig, sjov, eller noget helt andet?
Skriv stikord i dit litteraturhæfte.

Handlingen

FÆLLES

- Vælg en kapiteloverskrift hver og læs den op på skift i rigtig rækkefølge.

Kapiteloversigt:

1. Den store kærlighed, side 5
2. Den store trussel, side 15
3. Kaos, side 24
4. En glædelig overraskelse, side 33
5. En meget mærkelig hund, side 43
6. En grum plan, side 52
7. Dystre spekulationer, side 61
8. En slem omgang landsyge, side 71
9. En romantisk aften, side 80
10. Den geniale dreng, side 87
11. Rablende vanvid, side 93
12. Drude klædt af, side 104
13. Helvedes kvaler, side 112
14. En bekendelse, side 121
15. Opgøret, side 129
16. En strålende ide, side 133
17. Magi mod magt, side 137
18. Til teselskab, side 144
19. Synnøve, side 151
20. Og så siger vi buggi wuggi, side 155

TAL SAMMEN OM:

- Ændrer kapiteloverskrifterne jeres første indtryk af bogen?
- Hvilken kapiteloverskrift synes I lyder mest spændende?

MENS DU LÆSER

Når vi læser en historie, følger vi først og fremmest med i handlingen og hovedpersonerne. Men vi kan også lægge mærke til, hvordan historien er skrevet, om der fx bruges nogle mærkelige ord. *Knut og Køter* er en alvorlig historie, men den er skrevet på en morsom måde.

INDIVIDUELT

Mens du læser, skal du tænke over, om der er noget i *Knut og Køter*, der får dig til at grine?

- Skriv undervejs, når du synes, noget er morsomt. Er det fx noget i handlingen? Eller noget Knut siger?

NÅR DU HAR LÆST

Genre – en groteske

FÆLLES

TAL SAMMEN OM:

- Hvilke genrer kender I?

I *Knut og Køter* er der mange skægge, vilde og overdrevne hændelser.

Sådan en genre kalder vi en groteske.

- Del kapitlerne op mellem jer og find eksempler i hvert kapitel på overdrivelser og humor.
Læs eksemplerne op for klassen.

GRUPPER

TAL SAMMEN OM EN GROTESK HISTORIE:

- Hvem kan den handle om?
- Hvad skal der ske?
- Skriv i stikord om personer og handling.

Kompositionen

FÆLLES

I *åbningen* på side 1 hører vi, at Drude og Knut er blevet knyttet sammen af en bloddryppende pil. I *slutningen* hører vi om pile igen.

- Læs kapitlet "Synnøve" side 151.
Den fede dreng med kærlighedspilene er den romerske gud Amor.

TAL SAMMEN OM:

- Har I hørt om guden før?
- Hvad synes I om, at Knut og Synnøve bliver glade for hinanden ved hjælp af Amor?

LAV EN BILLEDFRISE:

- Vælg jeres yndlingssted i romanen og lav en tegning ud fra det.
- Sæt tegningerne op i rigtig rækkefølge.

Vendepunkter:

Når der sker noget vigtigt for hovedpersonen, kalder vi det et vendepunkt.

Det skal være et sted, som får personen videre i handlingen.

Der kan godt være flere vendepunkter i en roman.

TAL SAMMEN OM:

- Hvor sker der noget vigtigt for Knut?
Noget, der bliver et vendepunkt, som får ham videre i handlingen?

Hovedpersonen

GRUPPER

Blev I overraskede over, at Knut kun er fem år gammel?

TAL SAMMEN OM:

- Hvad får jer til at tro, han er ældre?
- Hvad får jer til at tro, han er fem år?
- Kan I stole på, hvad han fortæller?
- Har I oplevet, at andre troede, I var yngre, end I er?

Intertekstualitet – lån fra andre tekster

Mange forfattere omskriver gamle fortællinger, og forfatterne kan omtale og citere andre tekster. Nogle gange kommer man til at tænke på andre tekster, når man læser.

INDIVIDUELT

- Fordel kapitlerne mellem jer.
Læs kapitlet igen og gå på jagt efter andre tekster.
- Skriv de tekster, du kommer i tanke om, op i dit litteraturhæfte.

FÆLLES

- Fortæl hinanden om teksterne.
Hvad synes I om, at forfatteren henviser til andre tekster?

Fortolkning

FÆLLES

- Hvad synes I om Knut?
Ændrede jeres opfattelse sig af ham, da I læste romanen?
- Tror I, Køter findes rigtigt?
Hvis ikke, hvordan kan I så forklare ham?
- Har I været så vrede på nogen, at I har haft det ligesom Knut?
- Hvad synes I om slutningen?

GRUPPER

- Tænk på nogen, der ikke har læst *Knut og Køter*. Hvordan kan I kort fortælle, hvad romanen handler om?

Andre nyere romaner og noveller af Bent Haller

Lille Lucifer, 1996

Tossernes kærlighed, 1997

Ispigen og andre fortællinger, 1998

Kevin Kujon og andre fortællinger, 2002

Mig og Fanden. Fortælling om et eventyr, 2002

Det roterende barnekammer i 60 omdrejninger, 2005

Historien om hønsepigen, 2000

Knut og Køter er spændende og udfordrende læsning for eleverne på mellemtrinnet. Ingelise Moos og Karen Vilhelmsen har udarbejdet lærervejledningen til Bent Hallers roman. Den behandler *Knut og Køter* ud fra de litterære grundbegreber **tema, genre, komposition, fortælleforhold** m.m. Hæftet indeholder desuden elevopgaver, der kan bruges direkte i undervisningen.

Lærervejledningen med flere kan også hentes gratis på Høst & Sønns hjemmeside, www.hoest.dk

HØST OG SØN

